

Вербицька К.С., Ільченко В.М.
ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

УДК 314

***Анотація.** У статті на основі аналізу зроблена спроба визначити реальну демографічну ситуацію в Україні. Говориться про те, що на демографічний розвиток та якість населення суттєвий вплив справляють міграційні процеси, які в свою чергу сприяють тому, що Україна на сьогодні відноситься до країн з високим рівнем постаріння населення. Наведено статистичні дані кількості населення (наявного та постійного), народжених та померлих, природний приріст (скорочення), міграційних рухів населення (у межах України, зовнішня міграція, міграційний приріст населення) в Україні за 2011-2014 рр.*

***Ключові слова:** демографічна ситуація, народжуваність, смертність, тривалість життя, міграція.*

***Аннотация.** В статье на основе анализа сделана попытка определить реальную демографическую ситуацию в Украине. Говорится о том, что на демографическое развитие и качество населения существенное влияние оказывают миграционные процессы, которые в свою очередь способствуют тому, что Украина на сегодня относится к странам с высоким уровнем старения населения. Приведены статистические данные численности населения (имеющегося и постоянного), родившихся и умерших, естественный прирост (сокращение), миграционных движений населения (в пределах Украины, внешняя миграция, миграционный прирост населения) в Украине за 2011-2014 гг.*

***Ключевые слова:** демографическая ситуация, рождаемость, смертность, продолжительность жизни, миграция.*

***Summary.** On the basis of analysis done to determine the real ride to the demographic situation in Ukraine. Focuses attention on the fact that the key problems of modern demographics remain a «load» that is significant in scale premature mortality and low average life expectancy. Also said that on the demographic development and the quality of the population have a significant influence migration processes, which in turn contributed to the Ukraine today is a country with high levels of population aging. Analysis of current demographic situation in the Ukraine shows the deep demographic crisis, which reflects both the presence of huge problems in the Ukrainian economy and increasing prevalence of the diseases, which have an impact on working population. The aim of this review is revealing the main problems, reasons and underlying processes, which have led to demographic crisis, searching the ways of improving the current demographic situation, solving the main problems in health care system in the Ukraine. Stating that demographic eazvitiie and quality are strongly influenced by population migration, which in turn contribute to the fact that Ukraine today is a country with an aging population of Visoko. The reasons of declining birth rate in Ukraine are revealed, the impact of the socio-economic conditions on the processes of reproduction are analysed. The estimation of demographic situation is given and measures as for normalization of demographic policy are defined The statistical data of the population, births, deaths, natural increase (decrease), migratory movements of the population (in Ukraine, international migration, the population growth) in Ukraine in 2011-2014.*

***Keywords:** demography, fertility, mortality, life expectancy and migration.*

Постановка проблеми. Дослідження демографічних процесів нерозривно пов'язане з виявленням особливостей демографічного руху, який поділяють на види та підвиди за причинами, покладеними в їх основу. Для природного руху – це народжуваність і смертність, для механічного – імміграція та еміграція, для соціального – переміщення населення в межах соціуму між окремими соціальними групами.

Демографічна ситуація – важлива складова, що впливає на плани розвитку як країни, так і окремих її регіонів. Складність та регіональність демографічних процесів потребують особливої уваги до їх вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальні дослідження і частково прогнозування демографічної ситуації і демографічних процесів в Україні здійснювали чимало українських вчених, зокрема такі як Ю.А. Денисенко, Р.О. Кулинич, І.М. Демчак, М.К. Орлатий, О.В. Кошулько, О.І. Беспарточна, Н.В. Статівка, А. А. Смаглюк, С.І. Пирожков, Л.М. Олешенко та інші.

Мета: визначити реальну демографічну ситуацію в Україні зараз та порівняти з попередніми роками, порівняти демографічну ситуацію в промислових регіонах країни.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні населення є головною продуктивною силою, а також основним споживачем матеріальних благ. Темпи та пропорції економічного розвитку країни, регіону, зокрема обсяги виробництва та споживання, їх зміни істотно залежать від чисельності населення.

Сучасна світова демографічна проблема на міжнародному рівні розглядається й оцінюється у контексті найважливіших глобальних проблем людства, від вирішення яких значною мірою залежить забезпечення населення планети продовольством, достатньою кількістю та безпечними джерелами енергії, збереження природного середовища, забезпечення продуктивної зайнятості трудоактивного населення, соціально-економічного і культурного розвитку регіонів світу [2].

Демографічна ситуація на даний момент є однією з найболючіших. Багатьох, хвилює питання: як складеться доля нащадків. На сьогоднішній день в Україні проживає 45 млн. 395 тис. мешканців. Україна належить до країн з першим типом відновлення населення, який характеризується низьким показником народжуваності, смертності, кількості шлюбів і розлучень, а також незначним природним населенням [5].

Динаміка чисельності та складу населення характеризується значною мірою невизначеності: процеси народжуваності, смертності та міграції. На їх кількісний перебіг впливає багато прихованих чинників, які складно виявляти та кількісно виміряти. А саме це означає, що для показників цього типу майже неможливо побудувати абсолютно точний прогноз [3].

Об'єктом дослідження даної наукової роботи було обрано демографічну ситуацію України.

Першим етапом дослідження демографічної ситуації є порівняння чисельності населення в 2003 та 2011-2014 рр.

Тенденція зміни кількості населення продемонстровані на рисунку 1 [1].

Рис. 1. Тенденція зміни кількості населення

На даній діаграмі добре спостерігається зменшення кількості населення України з кожним роком, у період 2003 та 2011-2014 рр.

Порівнюючи 2003 р. та 2011-2014 рр. бачимо велику різницю в кількості населення. Тобто чисельність населення зменшується з кожним роком.

Протягом двох десятиліть Україна щороку втрачає більше третини мільйона населення. Найбільша кількість населення з часів Незалежності України зафіксована 1993 року, найменше – станом на 1 січня цього року [4].

І провівши спостереження, ми бачимо, що поступово кількість населення скорочується.

Демографи вважають, тенденція зниження кількості населення в Україні пов'язана зі зменшенням народжуваності та зростом смертності (депопуляція) українців.

Депопуляція на загальноукраїнському тлі триває з 1991 року. Пов'язана вона з динамікою основних демографічних процесів. Протягом тривалого часу – принаймні першого десятиліття з часів Незалежності смертність в Україні переважно зростала, а народжуваність – падала фактично до 2001 року. Водночас пік депопуляції припадав на 2001-2002 роки [6].

А з 2007-2008 року смертність почала знижуватися. Але тим не менше, ця різниця настільки велика, що на сьогодні вирівнювання цих показників досі не досягнуто [7]. Тобто певна депопуляція зберігається і ще певний час буде зберігатися хоча б і тому, що в Україні чимало людей похилого віку.

Серед інших причин зменшення українців є і соціально-економічні проблеми: відкриті кордони, занепад охорони здоров'я, погіршення умов життя, економічна криза тощо.

Порівняємо чисельність населення областей, де найбільше розвинута промисловість, щоб зрозуміти як промисловість впливає на населення та демографічну ситуацію (Таблиця 1).

За таблицею можна побачити у всіх областях, крім Київської, поступове зменшення населення, а в Київській незначне збільшення населення (спричинене міграцією людей, у зв'язку з пошуком роботи тощо). Але якщо порівнювати 2003 і 2011 рр., то у всіх областях явно видно зменшення кількості населення.

Таблиця 1. Чисельність населення у найбільш промислово розвинутих областях [1] (тис. осіб)

Область	2003	2011	2012	2013	2014
Дніпропетровська	3529,3	3334,8	3320,3	3307,8	3289,5
Донецька	4768,5	4429,9	4403,2	4375,4	4338,0
Запорізька	1907,6	1800,3	1791,7	1785,2	1774,4
Київська	1805,9	1717,5	1719,5	1722,1	1725,7
Луганська	2503,7	2289,6	2272,7	2256,5	2236,5
Харківська	2882,0	2753,6	2742,2	2744,4	2736,1

Одним з найважливіших чинників, що впливають на демографічну ситуацію, є природний рух населення, який залежить від кількості народжених та померлих.

Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живо народжених: на 100 померлих – 67 народжених [5].

Наступним етапом дослідження є порівняння кількості народжених та померлих за 2003 та 2011-2014 рр. (Таблиця 3)[1].

Таблиця 2. Народжуваність і смертність в Україні [1] (осіб)

	2003	2011	2012	2013	2014
Кількість народжених	33141	41078	41317	43290	81794
Кількість померлих	78635	61034	59381	62738	119563

У даній таблиці наведено дані про кількість народжених та померлих. в Україні за 2003, 2011-2014 рр., з метою чіткого аналізу зміни кількості народжених та померлих на території країни за даний період часу.

Порівняння кількості народжених та померлих продемонстровано на рисунку 2.

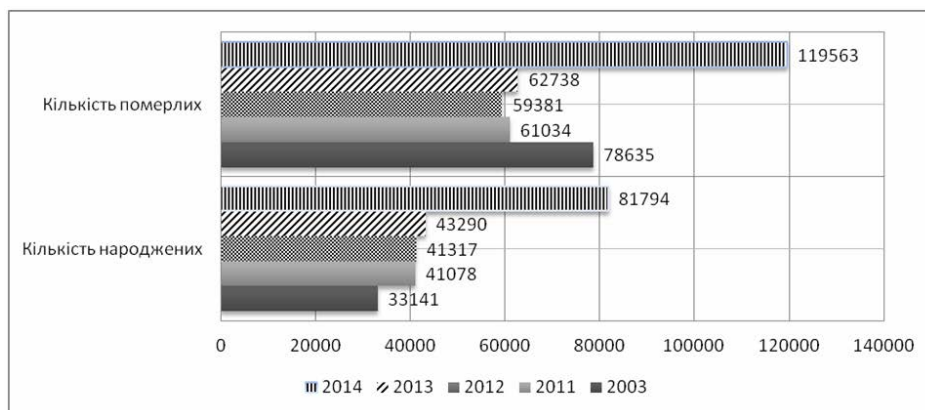

Рис. 2. Народжуваність і смертність в Україні

На даній діаграмі добре спостерігається збільшення кількості народжених і померлих, а особливо це помітно у 2013-2014рр. Можемо спостерігати, що кількість померлих перевищує над кількістю народженими. Якщо розглянути 2003р., то побачимо, що кількість народжених тоді була меншою за померлих приблизно у двічі. Тож, кількість померлих та народжених з кожним роком стає більше, що суттєво впливає на демографічну ситуацію.

Таблиця 3. Кількість померлих та народжених у промислово розвинутих областях, 2011-2014рр [1] (осіб)

Область	Кількість народжених				Кількість померлих			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Дніпропетровська	3023	3064	3192	5831	4745	4578	4802	4617
Донецька	3451	3452	3497	6711	6636	6481	6361	6607
Запорізька	1463	1460	1647	3021	2472	2378	2506	2436
Київська	1649	1668	1801	3330	2307	2485	2539	2436
Луганська	1703	1752	1719	3420	3250	3272	3510	3359
Харківська	2157	2158	2216	4411	2157	2185	3743	3641

Проглянувши таблицю можемо побачити, що кількість померлих перевищує над кількістю народжених у 2011-2014рр. Кількість народжених інтенсивно зростає з кожним роком, кількість померлих до 2013р. збільшується, а з 2013-2014рр. поступово зменшується (крім Донецької області, там навпаки, до 2013р. зменшується кількість померлих, а 2013-2014рр. збільшується). Тож, в цих областях є невелике покращення, але кількість померлих все одно переважає над кількістю народжених, що негативно впливає на демографічну ситуацію.

Порівняно з січнем 2013р. обсяг природного скорочення у січні 2014р. збільшився на 0,7 тис. осіб, або з 5,0 до 5,2 особи в розрахунку на 1000 наявного населення. Природне скорочення спостерігалось у 24 регіонах країни, і тільки в Закарпатській, Рівненській областях та м.Києві зареєстровано природний приріст населення (1,5–1,0 особи на 1000 наявного населення).

Таблиця 4. Природний приріст (скорочення) [1] (осіб)

	2003	2011	2012	2013	2014
Природний приріст (скорочення)	-45494	-19956	-18064	-19448	-20132

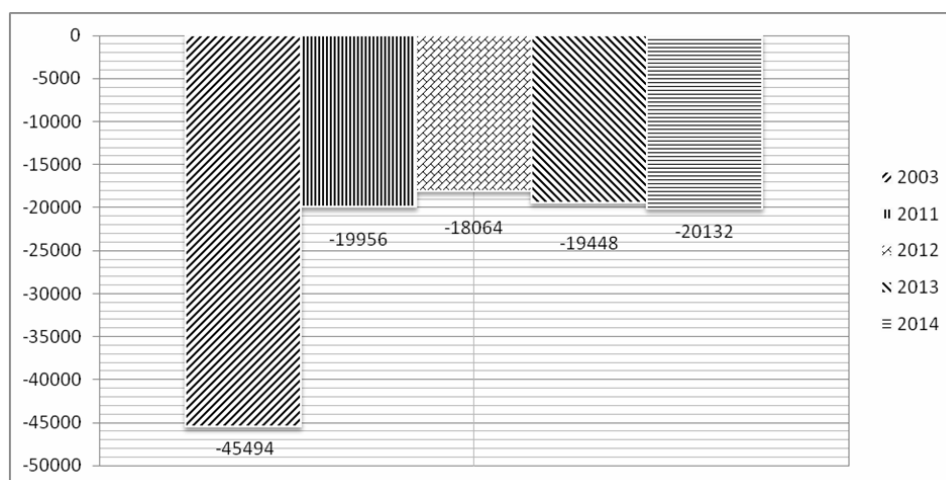

Рис. 3. Природний приріст (скорочення)

На даній діаграмі добре спостерігається, що в нашій країні переважає природне скорочення. Одразу помітно велику різницю природного приросту 2003 та 2011рр. Можемо спостерігати, що 2011-2012рр. проглядається покращення природного приросту, а потім поступове погіршення.

У січні 2014р. у 19 регіонах країни зафіксовано міграційний приріст населення, у 8 регіонах – міграційне скорочення.

Інформація щодо міграційних потоків наведена в таблиці 4.

Таблиця 4. Міграційний рух населення України [1] (на 10000 осіб наявного населення)

	2011	2012	2013	2014
У межах України:				
к-сть прибулих	93,4	97,1	90,5	96,4
к-сть вибулих	93,4	97,1	90,5	96,4
міграційний приріст (скор.)	0,0	0,0	0,0	0,0
Зовнішня міграція:				
к-сть прибулих	6,3	7,3	16,8	13,1
к-сть вибулих	2,5	2,2	2,5	3,4
міграційний приріст (скор.)	3,8	5,1	14,3	9,7

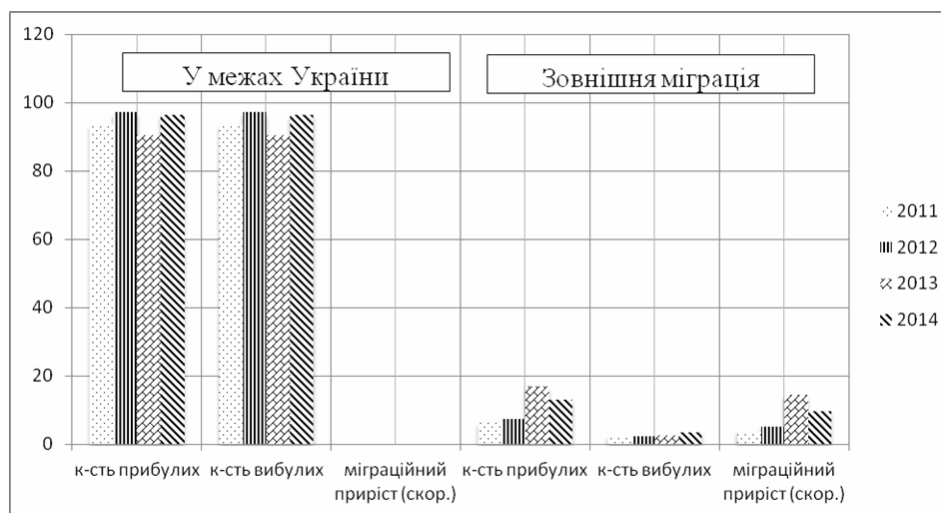

Рис. 4. Міграційний рух населення України

На даній діаграмі добре спостерігається, що у внутрішній міграції міграційний приріст нульовий, оскільки, країна не втрачає людей, тому що вони мігрують у країні. Розглянувши зовнішню міграцію, можемо сказати, що кількість прибулих переважає над кількістю вибулих. Кількість прибулих 2011-2014 рр. зростає, в 2013-2014 рр. зменшується. Кількість вибулих повільно зростає. Звідси, ми можемо сказати, що міграційний приріст додатний.

Серед прибулих в Україну впродовж січня 2014р. іммігранти з країн СНД становили 55,1%, решта (44,9%) – з інших країн. Серед вибулих з України 39,0% виїхали до країн СНД і 61,0% – до інших країн.

Висновки. Таким чином, у сучасних умовах, коли суспільне життя продовжує знаходитись у стані кризи і невизначеності, коли не вироблена обґрунтована економічна стратегія на державному рівні, демографічна ситуація перетворилася на велику проблему. З метою поліпшення демографічної ситуації необхідно спрямувати соціально-економічну політику на розв'язання найгостріших проблем сім'ї: стимулювання народжуваності, підвищення медичного обслуговування, посилення охорони та оплати праці, поліпшення побутових умов і впровадження здорового способу життя, створення широкої мережі державних та недержавних служб соціальної допомоги.

Джерела та література:

1. Держстат України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Денисенко Ю. А. Демографічна ситуація в Україні в контексті соціологічного аналізу [Електронний ресурс] / Ю. А. Денисенко // Сучасне суспільство. – 2012. – Вип. 1. С. 120–126. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cuc_2012_1_18.pdf.
3. Кайдалова Г. В. Демографічні проблеми та її стан в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2022/1/Кайдалова%20Г.%20В.%20Демографічні%20проблеми%20та%20їх%20стан%20в%20Україні.pdf>
4. Кіндякова К. С. Демографічні тенденції розвитку регіонів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-1/doc/2/02.pdf>
5. Кошулько О. В. Демографічна ситуація в Україні, її регіональні особливості [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://confer-dsum.ucoz.ua/fr/0/2052439.pdf>.
6. Кулинич Р. О. Демографічна ситуація в Україні як фактор економічної безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bulletin.uabs.edu.ua/store/eco/2014/9d4823a2b53f09d2f66ad3d4eff44d8d.pdf>.
7. Статівка Н. В. Демографічна складова економічної безпеки України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/12.pdf>.